

האבנים המופלאות מהר סיני

זהר עמר

רפאל ישפה מביא במאמרו 'האבן והסנה' מקורות עבריים שונים, מאמצע המאה הי"ד ואילך, המספרים על התופעה המופלאה של האבנים שנלקחו מהר סיני ובהן חקוקה דמות הסנה.¹ ואולם אזכור תופעה זו אינו ייחודי למקורות היהודיים, והוא מופיע גם במקורות מוסלמיים ונוצריים בני הזמן.

הקוסמוגרף המוסלמי הפרסי קזויני (1203-1283) מציין בתיאור הר סיני:² 'וזהו ההר אשר הזכירו אלה יתעלה כאשר אמר "וכאשר נתגלה רבונו להר עשאו למישור".³ ההר שליד מדין אינו חסר צדיקים. אבנים, באיזו צורה שתשברם תצא מהם צורת שיח הסנה [עליק]'. קזויני אינו מתיימר למקוריות; הוא לקט מחיבורים מוקדמים, ומציינם לא אחת בשמותיהם. אפשר שגם ידיעה זו הועתקה על ידיו ממקור מוקדם, ואין הוא הראשון לרושמה בספרות הערבית.

הגיאוגרף המוסלמי אבו אלפידא, אשר השלים את ספרו 'תיאור הארצות' בשנת 1321 בערך, מזכיר בדיונו על האתרים הכוללים בשמם את המלה טור, 'הר', גם את טור סינא. הוא מציין שהפרשנים נחלקו לגביו: 'יש אומרים הר בקרבת אילה ויש אומרים הר בסוריה [שאם] ויש אומרים סינא היא האבן שלו ויש אומרים עץ בתוכו'.⁴ פרשנות זו⁵ שורשיה קדומים מאוד ונעוצים בדרשות אטיולוגיות המפרשות את השם סיני על שם הסנה והיא מופיעה גם בדבריו של משה נרבוני.⁶

הנוסע הנוצרי איטלקי בן טוסקאנה גוצ'י (Gucci), שביקר באיזורנו בשנת 1384, מזכיר בתיאור הר סיני גם את האבנים. גוצ'י (או מורה הדרך שלו) זיהה בהדפס האבן את עץ התמר. כמקובל בספרות צליינים יוחסה תופעה זו לקדושתו היתרה של המקום:

על אותו ההר [סיני] נמצאות האבנים בעלות ההדפס [impression] של תמר. פלא הוא באבנים כה גדולות עם תבנית תמר בתוכן. אנו לקחנו מהאבנים הקטנות בעלות התמר.

1 ר' ישפה, 'האבן והסנה', קתדרה, 48 (תמוז תשמ"ח), עמ' 3-8.

2 זכריא אל-קזויני, עג'א'יב אלמח'לוקאת, כיירות [ללא שנת ההוצאה], עמ' 214.

3 הקוראן, פרשת המחיצה, ז קלט. ובתרגומו של ר' ריבלין: 'ויהי בהגלות אלהיו אל ההר ויעשנו אבק דק'.

4 אבו אל-פדאא', תקוים אלבלדאן (מהד' Reinaud), פריס, 1840, עמ' 69.

5 ראה למשל פרקי דרבי אליעזר, מא: 'על שם הסנה נקרא סיני והוא חורב'.

6 בפירושו למורה נבוכים, א סו. הפירוש נדפס בסוף הספר במהדורות המסורתיות של מורה נבוכים. וראה גם את דברי הרמב"ן על האתר.

נאמר, שכל אותן אבנים שבהן נגעו קרני אלוהים, קיבלו הדפס [print] התמר, וההוכחה לכך שעל אותו הר בחלקים אחרים לא נמצאו אבנים מסוג זה, ויש על הר זה אבנים שאין להן [תבנית] תמר, ואלה, אומרים, לא ראו את הקרניים.⁷

מכל המקורות שראינו עד כה עולה שתופעת 'אבני הסנה' (או תמר) נזכרת במקורות שונים — לאו דווקא עבריים — מימי הביניים. דבר זה נבע בוודאי מן הקדושה שלה זכה הר סיני בכל הדתות. התופעה המופלאה שלהבה את דמיונם של המבקרים והיתה לאחד העניינים שתועדו בספרות הנוסעים בימי הביניים. אבנים אלו נלקחו על ידי הצליינים לאירופה, כעדות לביקורם וכציון למאורעות המקראיים שהתרחשו בהר סיני. נוהג זה — שהיה נפוץ בתרבות הצליינים האירופיים — בא לידי ביטוי בדברי נרבוני וגוצ'י. שמען של האבנים המופלאות זכה לתהודה רבה והתופעה קיבלה משמעויות ופרשנויות שונות, הכל על פי אישיותו של הכותב ועל פי דתו.

